

НАКАЗАТЕЛНА ОТГОВОРНОСТ ЗА РАЗГЛАСЯВАНЕ НА КЛАСИФИЦИРАНА
ИНФОРМАЦИЯ И ЗА ЗАГУБА НА ДОКУМЕНТИ И МАТЕРИАЛИ, СЪДЪРЖАЩИ
КЛАСИФИЦИРАНА ИНФОРМАЦИЯ*Петър Коев*CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR DISCLOSURE OF CLASSIFIED INFORMATION
AND LOSS OF DOCUMENTS AND MATERIAL, CONTAINING CLASSIFIED
INFORMATION*Petar Koev*

Abstract: *The article explores the problems of criminal legislation in Bulgaria related to the current state of the system of protection of classified information and the possibilities for realization of criminal liability for disclosure of information constituting state secret or loss of documents and materials containing classified information.*

Key words: *criminal law, state secret, classified information, divulgation, loss of documents containing classified information.*

Въведение

В съвременните условия на непрестанно и динамично развитие на обществото, предвид съществуващите в глобален и регионален мащаб рискове и заплахи за сигурността, все по-важно значение придобиват въпросите, свързани с осигуряване безопасността на държавата и обществото. В контекста на тези въпроси проблемът за опазването информацията, представляваща държавна тайна от лица без право на достъп до такава, както и физическото съхранение на документите и материали, съдържащи класифицирана

информация, е от съществено значение за нормалното и ефективно функциониране на националната система за защита на класифицираната информация¹ като елемент от националната сигурност на Република България².

В съответствие с произтичащите от пълноправното членство на Република България в Организацията на северноатлантическия договор (НАТО) и Европейския съюз задължения, се налага предприемането на адекватни мерки за гарантиране сигурността държавната тайна³ при създаване, използване и съхранение на матери-

¹ В Параграф 1, т. 4 от ДР от Правилника за прилагане на закона за защита на класифицираната информация. (ППЗЗКИ), „Национална система за защита на класифицираната информация“ е комплекс от компетентни органи и мерки за осъществяване на специфични информационни, аналитични и контролни дейности, които дават възможност за обединяване на информацията от организационните единици, по начин, позволяващ правенето на оценки и прогнози за качеството на защита на класифицираната информация на територията на страната и в чужбина, в изрично определените случаи с цел оценка на актуалното състояние на качеството на системата за защита на класифицираната информация, оценка и прогноза на риска, своевременно идентифициране на негативните процеси, свързани със заплахата за класифицираната информация или увреждането ѝ, прогнозиране на тяхното развитие, предотвратяване на вредните процеси и определяне степента на ефективност на осъществяваните мероприятия за защита на класифицираната информация.

² В Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ) е въведено понятието – класифицирана информация. По смисъла на чл. 3, ал. 1 от ЗЗКИ, **класифицирана информация** е информацията, представляваща държавна или служебна тайна, както и чуждестранната класифицирана информация.

³ Съгласно разпоредбата на чл. 104, ал. 3 от НК, информацията, представляваща държавна тайна, се определя със закон. Легална дефиниция на понятието държавна тайна /явяващо се по-тясно понятие от класифицирана информация/ е дадено в чл. 25 от ЗЗКИ, според която, „държавна тайна“ е информацията, определена в списъка по Приложение № 1, нерегламентираният достъп до която би създал опасност за или би увредил интересите на Република България, свързани с националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред.

алните носители⁴ от съществуващите постоянни рискове и заплахи за националната и чуждестранна класифицирана информация⁵. Опазването на класифицираната информация и в частност държавната тайна е непрекъснат процес, включващ в себе си организирането и реализирането на система от мерки, предприемани от страна на компетентни държавни органи, организации и лица, с цел всеобхватна защита на интересите на държавата.

В специални закони⁶ и подзаконови актове по тяхното прилагане⁷ са предвидени и разработени редица изцяло административни мерки и способности, ограничаващи рисковете и възможностите за разгласяване на държавна тайна или загуба на документи и материали, съдържащи класифицираната информация. Въведени са изисквания за предприемане на организационни мерки при създаването и работата с документи, съдържащи класифицирана информация, непрекъснато подобряване на техническите способности и физическите мерки за тяхната охрана, регулярно обучение на лицата, имащи достъп до тези материални носители и всеобхватен контрол при работа, съхранение и пренасяне на такива документи.

Въпреки това, през последните години, поради неспазване на мерките за опазване на класифицираната информация от нерегламентиран достъп, все по-чести са случаите на разгласяване на информация, представляваща държавна тайна от лица с достъп до такава, пред средства за

масово осведомяване, както и пред други лица, без право на достъп до такава. В резултат на концентрацията на класифицирана информация и завишеното количество на документооборота в държавните ведомства – като министерства, МВР, ДАНС, ДАР, МО, задгранични представителства и мисии, честото преструктуриране (дължащо се на сливане или разделяне), пренебрегването на нормативно установените правила за отчитане и съхранение на документи, съдържащи класифицирана информация, както и заниженият контрол от страна на организационните единици⁸ при работа с такива, водят до случаи на загуба на такива документи.

Наред и в съчетание с чисто организационните и превантивни мерки, за по-ефективна защита срещу закононарушенията против държавната тайна, наказателното право предвижда отговорност за разгласяването на информация, представляваща държавна тайна, както и за загуба на материални носители, съдържащи държавна тайна или международна класифицирана информация.

С оглед по-правилното разбиране на понятията, свързани с разгласяването на информация, представляваща държавна тайна, както и за загубата на документи, издания и материали, съдържащи държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, е необходимо да бъде изяснено съдържанието на понятието за „нерегламентиран достъп до класифицирана информация“

⁴ Обикновено държавна тайна се съхранява и представя във вид на документи и материали, техника, съоръжения, сгради и др. материални средства.

⁵ чл. 27 от ЗЗКИ, „Чуждестранна класифицирана информация“ е класифицираната информация, предоставена от друга държава или международна организация по силата на международен договор, по който Република България е страна.

⁶ Закон за защита на класифицираната информация, Обн., ДВ, бр. 45 от 30.04.2002 г.; Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност, Обн., ДВ, бр. 61 от 11.08.2015 г.

⁷ Правилник за прилагане на Закона за защита на класифицираната информация (ППЗЗКИ), приет с ПМС № 276 от 2.12.2002 г., Обн., ДВ, бр. 115 от 10.12.2002 г., Наредба за системата от мерки, способности и средства за физическа сигурност на класифицираната информация и за условията и реда за тяхното използване, приета с ПМС № 52 от 04.03.2003 г., Обн., ДВ, бр. 22 от 11.03.2003 г.; Наредба за задължителните общи условия за сигурност на автоматизираните информационни системи или мрежи, в които се създава обработка, съхранява и пренася класифицирана информация, приета с ПМС № 99 от 10.05.2003 г., Обн., ДВ, бр. 46 от 20.05.2003 г.; Наредба за реда за извършване на проверките и осъществяване на пряк контрол по защита на класифицираната информация, приета с ПМС № 44 от 21.02.2003 г., Обн., ДВ, бр. 19 от 28.02.2003 г., Наредба за общите условия за гарантиране на индустриалната сигурност, приета с ПМС № 51 от 04.03.2003 г., Обн., ДВ, бр. 22 от 11 Март 2003 г., задължителни указания на Държавната комисия по сигурността на информацията и др.

⁸ „Организационна единица“, съгласно Параграф 1, т. 3 от ДР на ЗЗКИ, са: органите на държавна власт и техните администрации, Министерството на отбраната и определени от министъра на отбраната структури на пряко подчинение на министъра на отбраната и формирования от Българската армия, органите на местното самоуправление и местната администрация, публичноправните субекти, създадени със закон или с акт на орган на изпълнителната власт, физическите и юридическите лица, в които се създава, обработка, съхранява или предоставя класифицирана информация.

по смисъла на Параграф 1, т. 6 от ДР на ЗЗКИ⁹. От текста на посочената разпоредба е видно, че в понятието са включени изпълнителните деяния на две от основните престъпления в Глава XII, Раздел I „Престъпления против информацията, представляваща държавна тайна, и против чуждестранната класифицирана информация“, а именно – престъплението по чл. 357 от НК – **умишлено разгласяване** на държавна тайна, чл. 358 от НК – **загуба на материални носители**, съдържащи държавна тайна или международна класифицирана информация, и чл. 359 от НК – **непредпазливо разгласяване** на държавна тайна. Към престъпленията от този раздел, въпреки че от законодателя систематически му е отредено място в Раздел V „Други военни престъпления“ на Глава XIII от НК, следва да отнесем и състава на чл. 393, предвиждащ наказателна отговорност за **умишлено разгласяване на информация с военен характер**, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация.

За очертаването на основните характеристики на престъпленията против държавната тайна и чуждестранната класифицирана информация следва да бъде посочено, че родов обект на престъпленията от Глава XII, Раздел I от НК са обществените отношения не толкова свързани с организирането отбраната на страната, колкото отношенията, свързани с опазването¹⁰ на информация, представляваща държавна тайна и чуждестранна класифицирана информация, получена по международен договор, по който Република България е страна от узнаването и от неовластени лица. Изводът, че с тези престъпления не се засяга само отбранителната способност на дър-

жавата, се потвърждава и от съдържанието на списъка¹¹ по приложение № 1 към чл. 25 от ЗЗКИ, в който е включена информация не само от значение за отбранителната способност на страната, но и за външната политика, вътрешната и икономическата сигурност на Р България. За още по-голяма прецизност при определяне обекта на престъпленията против държавната тайна е нужно да бъде направено уточнението, че макар предметът на престъплението – шпионство по Глава I от НК също да е държавна тайна, то негов непосредствен обект са обществените отношения, свързани с опазването на държавната тайна от узнаването ѝ от чужда държава или организация¹². В допълнение следва да се отбележи, че съгласно съдебната практика предмет на престъпленията против държавната тайна и престъплението шпионство може да бъде само достоверна информация, представляваща държавна тайна¹³.

Субекти на отношенията по повод опазването на държавната тайна са държавата и нейните институции, от една страна, и лицата, притежаващи информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, от друга.

1. В чл. 357 от НК е уредено умишленото разгласяване на информация, представляваща държавна тайна.

Обект на престъплението по чл. 357, ал. 1 от НК са обществените отношения, свързани с опазването на интересите на Република България по повод опазването на държавната тайна, а предмет на престъпно посегателство е информацията, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация.

⁹ „Нерегламентиран достъп до класифицирана информация“ е разгласяване, злоупотреба, промяна, увреждане, предоставяне, унищожаване на класифицирана информация, както и всякакви други действия, водещи до нарушаване на защитата или до **загубване на такава информация**. За нерегламентиран достъп се счита и всеки пропуск да се класифицира информация с поставяне на съответен гриф за сигурност или неправилното му определяне, както и всяко действие или бездействие, довело до узнаване от лице, което няма съответното разрешение или потвърждение за това.

¹⁰ Според В. Петров, „обществените отношения, свързани с **най-строго охраняване** на сведенията, обявени за държавна тайна“, вж. **Петров, В.** Престъпления против отбранителната способност на Народната република, С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1976, с. 8.

¹¹ Списък на категориите информация, подлежащи на класификация като държавна тайна (приложение № 1 към чл. 25 от ЗЗКИ), обхващащ три раздела, касаещи информация, свързана с отбраната на страната, информация, свързана с външната политика и вътрешна сигурност на страната, и информация, свързана с икономическата сигурност на страната.

¹² **Диков, А.** Предателски престъпления. С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1982, с. 132.

¹³ ТР № 48 от 30.12.1980 г. по н. д. № 30/1980 г. на ОСНК – „събирането и издаването само на истински сведения, представляващи държавна тайна, застрашава с увреждане обществените отношения, предмет на правно регулиране“.

От анализа на текста на състава на престъплението по чл. 357, ал. 1 става ясно, че субект може да бъде всяко наказателноотговорно лице, на което:

– информацията, представляваща държавна тайна, му е била поверена по служба (длъжностно лице) или работа (по силата на изпълнявана от него определен вид трудова дейност) – това обикновено са лицата с достъп до съответното ниво на класифицирана информация, включени в списъка на длъжностите и задачите по чл. 37 от ЗЗКИ, за които се изисква достъп до класифицирана информация, и списъкът на служителите, допуснати до работа с материали, съдържащи класифицирана информация (Приложение № 1, към чл. 62, ал. 1, т. 3 от ППЗЗКИ).

– информацията му е станала известна по повод на службата му или изпълняваната от него работа – също лица с достъп до съответното ниво на класифицирана информация, включени в списъка на длъжностите и задачите по чл. 37 от ЗЗКИ, за които се изисква достъп до класифицирана информация, и списъкът на служителите, допуснати до работа с материали, съдържащи класифицирана информация (Приложение № 1, към чл. 62, ал. 1, т. 3 от ППЗЗКИ).

– информацията, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, е научена по някакъв друг начин – не по повод службата или работата му, а случайно или с оглед на изпълнение на определени нетрудови функции или задачи (например информация, узната от близки на лица с достъп до класифицирана информация, от лица, живеещи в близост до специален или до стратегически обект от значение за националната сигурност, или от лица, намиращи се в отношения на сътрудничество с компетентен държавен орган).

За да е изпълнен съставът на престъплението обаче, е необходимо лицето, научило класифицираната информация, да съзнава, че от разгласяването на узнатата от него информация ще последват вреди за интересите на държавата. Ако лицето, узнало случайно информацията, представляваща държавна тайна, не съзнава, че с нейното разкриване може да увреди интересите на страната, спрямо него може да бъде търсена наказателна отговорност за непредпазливо разгласяване на класифицирана информация.

Изпълнителното деяние се изразява в разгласяването на информация, представляваща класифицирана информация. Разгласяването може да бъде осъществено по различни начини:

– чрез лично устно, непосредствено съобщаване на неовластено лице или посредством техническо средство за комуникация, като е необходимо другото неовластено лице да е възприело – слухово или зрителино съобщаваната му информация;

– писмено – когато информацията, представляваща държавна тайна, е възпроизведена върху документ или друг материален носител. За факта на разгласяването е необходимо материализираната в съответния носител информация да е предадена и да се намира във фактическата власт на неовластеното лице.

В случай че писмено материализираната информация, представляваща държавна тайна, не е попаднала по една или друга причина във фактическата власт на неовластеното да я знае лице, ще е налице опит за разгласяване на такава информация.

Престъплението е резултатно и се изразява в получаване от неовластеното лице на информация, представляваща държавна тайна, или попадането на такава информация във владението на такива лица, като от това може да последват вреди за интересите на Република България¹⁴.

¹⁴ „Вреда в областта на националната сигурност, отбраната, външната политика или защитата на конституционно установения ред” по смисъла на Параграф 1, т. 15 от ДР на ЗЗКИ е заплахата или увреждане на интересите на Република България или на тези интереси, които тя се е задължила да защитава, вредните последици от чието увреждане не могат да бъдат елиминирани, или вредни последици, които могат да бъдат смекчени само с последващи мерки. В зависимост от значимостта на интересите и сериозността на причинените вредни последици вредите са непоправими или изключително големи, трудно поправими или големи и ограничени, като:

а) непоправими или изключително големи вреди са тези, при които е настъпило или би могло да настъпи цялостно или частично разрушаване на националната сигурност или интересите на Република България, свързани с нея, като основни защитавани интереси;

б) трудно поправими или големи вреди са тези, при които е настъпило или би могло да настъпи значително негативно въздействие върху националната сигурност или интересите на Република България, свързани с нея, като основни защитавани интереси, което не може да се компенсира без настъпване на вредни последици, или вредните последици могат да бъдат смекчени само със значителни последващи мерки;

в) ограничени вреди са тези, при които е настъпило или би могло да настъпи краткотрайно негативно въздействие върху националната сигурност или интересите на Република България, свързани с нея, като основни

Оценката на нанесените вреди, съгласно чл. 65, ал. 2 от ППЗЗКИ, се извършва от организационната единица, в която са създадени материалите, съдържащи информация, представляваща държавна тайна.

От субективна страна престъплението може да бъде осъществено както с пряк, така и с евентуален умисъл. Пряк умисъл ще е налице, когато лицето разгласява целенасочено поверената или станала му известна информация пред неовластени лица, а евентуален, когато, поради непредприемането на необходимите мерки за защита на тази информация, същата е станала достояние на неовластени лица.

По-тежка наказателна отговорност за умишлено разгласяване на информация, представляваща държавна тайна, е предвидена по чл. 357, ал. 2 от НК, когато от извършеното деяние са настъпили или могат да настъпят **особено тежки последици** за сигурността на държавата.

По отношение въведените в ал. 2 съставомерни последици, засягащи сигурността на държавата, практиката на Върховния съд приема, че деянието по чл. 357, ал. 1 от НК засяга интересите на държавата в най-широк смисъл на това понятие, докато деянието по чл. 357, ал. 2 от НК засяга само нейната сигурност, която е само част от общите интереси на държавата, но с оглед своята особена важност същата е изведена в самостоятелен възможен обект на посегателство¹⁵. Липсата на законова дефиниция относно видовете последици задължава съда във всеки конкретен случай да изведе както фактически, така и правни съображения относно факта какъв вид вреди приема, че са настъпили. В този смисъл Върховният съд приема, че особено тежките последици по чл. 357, ал. 2 от НК разкриват изключително висока степен на обществена опасност на деянието и са израз на изключително тежко увреждане или възможност за увреждане не на друго, а на сигурността на държавата¹⁶.

В текста на **чл. 357, ал. 3** от НК е уредена наказателната отговорност за разгласяване на чуждестранна класифицирана информация, по-

лучена по международен договор, по който Република България е страна, като нормата препраща към наказанията, предвидени по ал. 1 и ал. 2 на чл. 357 от НК.

Обектът на престъплението касае съществуващите обществени отношения, свързани с получаването, обработването, съхраняването и предоставянето на чуждестранна класифицирана информация, получена от Р България по силата на сключен международен договор¹⁷.

Субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице, а предмет на престъплението е чуждестранна класифицирана информация, получена по международен договор, по който Р България е страна.

Изпълнителното деяние, както и при разгласяването на държавна тайна се изразява в разгласяването на чуждестранна класифицирана информация, получена от чужда държава или международна организация, посредством довеждането на тази информация до знанието на лице, без право да знае такава информация. Престъплението е резултатно, като настъпването на престъпния резултат изисква лицето, до което е предназначена чуждестранната класифицирана информация, да е получило същата.

От субективна страна престъплението е умишлено, като може да бъде осъществено с пряк (когато деецът съзнава, че разгласяваната информация е получена по силата на международен договор, по който Р България е страна, и иска в резултат на това настъпването на интересите на страната) или евентуален умисъл (когато деецът съзнава, че разгласява информация, получена от Р България по международен договор, по който е страна, и допуска, че от това биха могли да произтекат вреди за интересите на страната).

По отношение на вида и размера на предвидените наказания нормата препраща към наказанията, предвидени съответно по ал. 1 и ал. 2 на чл. 357 от НК.

2. Умишлено разгласяване на информация от военен характер, представляваща

защитавани интереси, което може да се компенсира без настъпване на вредни последици или вредните последици могат да бъдат смекчени с незначителни последващи мерки.

¹⁵ Вж. Решение № 30 от 1990 г., ВК в Съдебна практика на ВС на РБ – Военна колегия, С.: 1995, с. 118.

¹⁶ Вж. Решение № 74 от 12.02.1986 г. по н. д. № 84 от 1986 г., ВК.

¹⁷ Чл. 17 от ППЗЗКИ предвижда, че „предложение за сключване на международни договори за защита на класифицирана информация могат да правят министрите и ръководителите на ведомства съгласно чл. 3 от Закона за международните договори на Република България. **Съгласно чл. 18 от ППЗЗКИ**, „Решение за предоставяне или обмен на класифицирана информация по този раздел се взема от ДКСИ:...”.

държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, получена по международен договор, по който Република България е страна – **чл. 393 от НК.**

Предмет на престъплението са обществените отношения, свързани с опазването на информацията с военен характер, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, включена в списъка приложение № 1 към чл. 25 от ЗЗКИ и имаща пряко отношение към обезпечаването на интересите на Република България, свързани с нейната отбрана.

С употребата на „който“ законодателят е въвел за субект на престъплението всяко наказателноотговорно лице. Анализът на разпоредбите на Глава тринадесета „Военни престъпления“ от НК, където е поместен съставът на чл. 393, сочи, че субект на престъплението могат да бъдат само такива лица, попадащи сред посочените в чл. 371 от НК, а именно длъжностни лица – военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България или офицери и сержанти от редовния състав на други министерства и ведомства, на които информацията, представляваща държавна тайна, им е била поверена по служба, недлъжностни – „граждански лица“, на които информацията е станала известна по повод на работата им, или всякакви други лица, които по някакъв начин са узнали тази информация.

Изпълнителното деяние се изразява в разгласяване на класифицирана информация с военен характер, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация.

От субективна страна деянието е умишлено, като законът изисква престъпният деец да има представа, че разкриваната от него информация е от военно естество, представлява държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, и да иска или допуска разкриваната информация да бъде узната от лица, без право да я знаят.

Оскъдната съдебната практика на ВС по чл. 393 от НК приема, че умишленото разгласяване на държавна тайна се наказва по чл. 393, а непредпазливото – по чл. 359 от НК¹⁸.

3. Непредпазливите престъпления против държавната тайна или чуждестранната класифицирана информация са уредени в съставите на чл. 358 и чл. 359 от НК.

Тези престъпления се извършват с деяния, при които се разкрива държавна тайна пред лица,

нямащи право да я знаят, или с деяния, при които се създава опасност за разкриването на държавна тайна посредством загубата на документи, издания и материали. С въздигането на тези деяния в престъпления се цели да бъде ограничено и предотвратено пренебрежителното и недостатъчно внимателно отношение на лицата при опазването на държавната тайна или чуждестранната класифицирана информация в Република България.

В чл. 359 от НК са уредени случаите на разкриване на класифицирана информация по непредпазливост.

3.1. Основният състав на престъплението – разкриване на класифицирана информацията по непредпазливост е по чл. 359, ал. 1 от НК.

Субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице.

Изпълнителното деяние се осъществява както с действие, така и с бездействие, стига същите да станали причина за **разкриването** на информация, представляваща държавна тайна. Така например по невнимание престъпният деец може да постави сред пратка с кореспонденция с явни документи и такива, съдържащи информация, представляваща държавна тайна, която да стане известна на неовластено лице, или по време на съдебно заседание, което се гледа публично, при прочитане на съдържанието на документи, отложени по делото, съдията да запознае с информация по делото, представляваща държавна тайна и лица, присъстващи в съдебната зала, които не са участници в процеса. При посочения пример с изпращането на документите, съдържащи държавна тайна заедно с явната кореспонденция, за наличието на престъпление по чл. 359, ал. 1 от НК е необходимо тази информация само да е доведена до знанието на неовластеното лице или да се намира в неговата фактическа власт. Ако обаче изпратените документи са изгубени от страна на престъпния деец (т.е. не му е известно местонахождението им), същият ще е осъществил състава на чл. 358 от НК.

За разлика от умишленото разкриване на информация, представляваща държавна тайна, съставът по чл. 359 от НК не изисква задължително информацията, разкрита пред неовластеното да я знае лице, да изхожда от самия престъпен деец, а само да бъде възприета от неовластеното лице. Възможно е до разкриване на ин-

¹⁸ Вж. Решение № 66 от 1975 г. на ВС, военна колегия.

формация да се стигне и без престъпният деец изобщо да знае или разполага с такава информация, дори е възможно тази информация да се намира у друго лице, имащо право да работи с нея или да я пази. Така, без информацията да се намира у престъпния деец, той може да стане причина да бъде разкрита пред неовластено лице, като същият по невнимание го допусне до мястото, където тя се намира или съхранява от другото овластено лице¹⁹.

Престъплението е резултатно – за настъпването на престъпния резултат се изисква разкриването на информацията, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, пред неовластеното да я знае лице.

От субективна страна престъплението може да бъде осъществено по непредпазливост, било то поради проявена от престъпния деец самонадеяност или поради небрежност по чл. 11, ал. 3 от НК. При извършване на деянието поради самонадеяност, престъпният деец има представи относно общественоопасния характер на деянието си – разкриване на класифицирана информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, и възможните в резултат на това общественоопасни последици – узнаването от неовластени лица на тази информация, но у него съществува необоснована увереност, че е предприел необходимите мерки по нейното опазване, като е разчитал на бдителността си, дългогодишния си опит в работа с класифицирани документи или от факта, че машината за физическо унищожаване на хартиени носители е нарязала по такъв начин информацията, който не позволява нейното възстановяване и прочитане и др. При формата на небрежност деецът няма представите, че съдържащата се в материалния носител информация представлява класифицирана информация, но е бил длъжен и е могъл да знае, че е такава, и въпреки това не е проявил дължимата грижа да я опази – например при съставянето на документ не е извършил проверка на отразената в него информация дали попада в списъка Приложение № 1 към чл. 25 от ЗЗКИ и по този начин е пропуснал да я класифицира съобразно собственото ѝ съдържание, в резултат

на което документът и съдържащата се в него информация е станала известна на неовластени да я знаят лица. Възможно е престъпният деец да стане причина за разкриването на информация, представляваща държавна тайна, поради небрежност и когато не познава в детайли своите служебни задължения по опазване на държавната тайна, или не ги изпълнява в пълен обем, което води до разкриването на тази информация пред лица, които нямат право да я знаят.

3.2. Квалифицираният състав на престъплението – разкриване на информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация по непредпазливост, е уреден в чл. 359, ал. 2 от НК. Съставът урежда разкриването на такава информация поради неспазване на нормативно установените изисквания за защита на класифицираната информация.

Субект на престъплението е всяко наказателноотговорно лице. Въпреки че законът не прави уточнение относно субекта на престъплението, при логическото тълкуване на текста и фактът, че разкриването на информацията е резултат от неспазването на определени в законов или подзаконов акт изисквания за защита на информацията²⁰, то субект на престъплението може да бъде само такава лице, което е натоварено да изпълнява функции, свързани с работа и/или защита на класифицираната информация, запознато е с тях и въпреки това не ги е изпълнило или ако ги е изпълнило, не е било в пълен обем.

Тук е необходимо да бъде внесено уточнението, че нарушаването на нормативно установените изисквания за защита на класифицираната информация не влече след себе си задължението за реализирането на наказателна отговорност за дееца. В повечето от случаите това неспазване на изискванията не представлява престъпление, а административно или дисциплинарно нарушение. За реализирането на наказателната отговорност по смисъла на чл. 358, ал. 2 от НК е необходимо, в резултат на допуснатото от дееца нарушение, класифицираната информация да е била узната от неовластено лице.

Престъплението е резултатно – за настъпването на престъпния резултат се изисква разкри-

¹⁹ Вж. Гиргинов, А. Наказателно право на Република България. Особена част. Курс лекции, С.: Софи-Р, 2002, с. 492.

²⁰ Изискванията и правилата за защита на класифицираната информация са определени в ЗЗКИ и подзаконовите нормативни актове, свързани с неговото прилагане, определящи конкретните мерки и видове защита на тази информация.

ването на информацията, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, пред неовластеното да я знае лице.

От субективна страна деянието може да бъде извършено само по непредпазливост.

4. В текста на **чл. 358 от НК** е осигурена наказателноправната защита срещу деяния, водещи до загуба на документи, издания или материали, съдържащи информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, получена по международен договор, по който Република България е страна. Основно изискване при този вид деяния е деецът да е имал представа, че в тях се съдържат сведения, представляващи държавна тайна, а фактът на загубването да се дължи на проявена непредпазливост. Ако е налице т. нар. „умишлено загубване“, е валидна хипотеза, при която загубването на документа лице осъществява връзка с представител на чужда разузнавателна служба, в резултат на което осъществява признаците от състава на престъплението шпионство, или е извършен опит за умишлено разгласяване на сведения, съставляващи държавна тайна.

Престъплението по чл. 358 от НК може да бъде извършено от всяко наказателноотговорно лице, в чието владение се намират секретните материали. Според Веселин Петров в отделни случаи е трудно да се установи лицето, което е загубило секретните материали. Това е свързано с обстоятелството, че невинаги се спазват определените правила за работа със секретни материали и за временното им предаване от едното лице на другото²¹.

Субект на престъплението, според повечето изследователи на проблема, може да бъде

всяко наказателноотговорно лице, в чиято фактическа власт (владение) се е намирал документът²², изданието²³ или материалът²⁴, съдържащ информация, представляваща държавна тайна. Гиргинов стеснява кръга на субекта на престъплението, като говори само за „длъжностно лице, в чиято фактическа власт се намират изброените материални носители“²⁵. Виждането му е напълно логично, тъй като до приемането на ЗЗКИ с документи и материали, съставляващи държавна тайна, се е работело предимно с държавните организации, предвид на което лицата, в чиято фактическа власт са се намирали документите, са притежавали качеството на длъжностни лица. С приемането на ЗЗКИ и въведеното изискване за определянето на организационните единици по смисъла на закона, в които се създава, обработва, съхранява и предоставя класифицирана информация, освен в държавните организации и ведомства все по-често с класифицирана информация започва да се работи и в други юридически лица (капиталът на които в повечето случаи е изцяло частна собственост), в които служителите нямат качеството на длъжностни лица. В този смисъл считам, че стесняването на субекта на престъплението до длъжностно лице на настоящия етап изглежда неточно. Предвид факта, че достъп до документи и материали, съдържащи класифицирана информация, получават само лица (служители), притежаващи разрешение за достъп до класифицирана информация и по изключение неоторизирани такива, би било по-правилно субектът на престъплението от всяко наказателноотговорно лице да бъде сведен до лице/а с право на достъп до класифицирана информация, на които съответните документи или материални носители са били предадени по надлежния ред.

²¹ **Петров, В.** Престъпления против отбранителната способност на Народната република - гл. XII от НК, С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1976.

²² В Параграф 1, т. 11 от ДР на ЗЗКИ, е дадена дефиниция за документ, съгласно която „**документ**“ е всяка записана информация, независимо от физическата ѝ форма или характеристика, включително следните носители на информация: ръчно или машинно написан материал, програми за обработка на данни, печати, карти, таблици, снимки, рисунки, оцветявания, гравюри, чертежи или части от тях, скици, чернови, работни бележки, индигов лист, мастилени ленти или възпроизвеждане чрез каквито и да е средства или процеси: звук, глас, магнитни записи, видеозаписи, електронни записи, оптични записи в каквато и да е форма, портативни съоръжения или уреди за автоматизирана обработка на данни с постоянен носител на информация или с преносим носител на информация и други.

²³ „**Издание**“ - това са всички копия на документа, получен от един вид. или от един оригинал от същия издател или размножаване в определен брой идентични копия чрез определен техническите методи (препечатване, шамповане, електронно записване на CD носител) и др.

²⁴ „**Материал**“, съгласно Параграф 1, т. 10 от ДР на ЗЗКИ е, документ или всякакъв друг предмет от техническо естество, съоръжение, оборудване, устройство или въоръжение, произведени или в процес на производство, както и съставни части от тях, използвани за производството им.

²⁵ **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Особена част. Курс лекции, С.: Софи-Р, 2002, с. 494.

Изпълнителното деяние се изразява в „загубване” на материализирана в конкретен носител класифицирана информация – документи, издания или материали, като престъплението е довършено със самият факт на загубването. По своята същностна характеристика загубването на носител, съдържащ класифицирана информация, е прекъсване на връзката на лицето с документа/материала или преустановяване на фактическата власт върху него²⁶. От практическа гледна точка, поради спецификата на дейността по създаването, обработване, съхранение и предоставяне на класифицирана информация в организационните единици²⁷, е важно да бъде направено уточнението, че загубените документи могат да бъдат както от категорията на диспозитивните (секретни заповеди, инструкции, разпореждания, актове на органите на досъдебното производство), така и от категорията на свидетелстващите (разписки, протоколи, отчети, доклади). Липсата на материален носител, съдържащ класифицирана информация, се установява от компетентните органи и лица при условията и реда на чл. 130 от ППЗЗКИ и по реда прекия контрол по чл. 12 от ЗЗКИ.

Престъплението е **резултатно** – на поставяне в опасност на националната сигурност или интересите на българската държава, като самият резултат е двуетапен. На първо място, резултатът се заключава в **загубата на документа**, съдържащ класифицирана информация, като същият се оказва на такова място, на което деецът не може да упражнява контрол върху него или не знае къде се намира за неограничено време или поне за определен период от време. На второ място, в резултат от загубата на документи и произтичащото в тази връзка незнание от страна на престъпния деец на конкретното негово местона-

хождение, се **създават обективни предпоставки** информацията, съдържаща се в документа, информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, да **бъде узната от лице, което няма право да я знае**.

От съществено значение при определяне на наказанието за загубен материален носител, съдържащ класифицирана информация, както и пресичане последващото разпространение на съдържащата се в него информация, е дали същият е попаднал във владението на неовластено лице²⁸. Фактът на самото узнаване от неовластено лице със съдържащата се в материалния носител класифицирана информация обаче не е признак на състава на престъплението.

В случаите, когато загубеният документ, издание или материал, съдържащ класифицирана информация, е бил унищожен, то този материален носител по аргумент от противното от чл. 66 от ППЗЗКИ следва да бъде считан за безвъзвратно загубен²⁹, обстоятелство, изключващо наличието на състав на престъпление по чл. 358, ал. 1 от НК.

От субективна страна, колкото и нелогично да изглежда от гледна точка на спецификите на изпълнителното деяние на престъплението, *de lege lata* същото може по-скоро да бъде извършено с форма на вина умисъл. Както е известно, съгласно правилата на чл. 11, ал. 4 от НК, непредпазливите деяния са наказуеми само в предвидените от закона случаи. Това „предвиждане“, както отбелязва Ив. Ненов, става обикновено чрез изрично указание в нормата, че тя визираща непредпазливо извършване на деянието. Наред с това са възможни и съществуват по изключение състави, при които обстоятелството, че законът предвижда непредпазливост да се извежда по логически път³⁰. В тази връзка, според

²⁶ Виж пак там.

²⁷ Съгласно Параграф 1, т. 3 от ДР на ЗЗКИ, „Организационна единица“ са: органите на държавна власт и техните администрации, Министерството на отбраната и определени от министъра на отбраната структури на пряко подчинение на министъра на отбраната и формирования от Българската армия, органите на местното самоуправление и местната администрация, публичноправните субекти, създадени със закон или с акт на орган на изпълнителната власт, физическите и юридическите лица, в които се създава, обработва, съхранява или предоставя класифицирана информация.

²⁸ Наказателно право на НРБ, т. II (особена част). С.: ВСШ „Георги Димитров” – МВР, 1987, с. 122.

²⁹ „Безвъзвратно загубен материал” по смисъла на Параграф 1, т. 4 от ДР на ППЗЗКИ е материален носител на класифицирана информация, който не може да бъде възстановен поради неговото естество или не може да бъде намерен по причини, свързани с нерегламентиран достъп, непреодолима сила или други непредвидими обстоятелства, което е довело до унищожаване на класифицираната информация или до нейното разсекретяване чрез нерегламентиран достъп, или за който може да се направи основателно предположение, че е унищожен, или че не може да се използва по какъвто и да е начин.

³⁰ Ненов, И. Наказателно право на Република България. Обща част. Книга втора. С.: Софи-Р, 1992, с. 116.

Кирил Георгиев умишленото загубване на документи и материали, които съставляват държавна тайна, е невъзможно. Изтъква аргументи, че загубването на нещо е или случайно, или непредпазливо деяние. Ако деецът е желал или допускал загубването на тези документи, не може да се говори за загубване³¹.

Предвид на изложеното и същностните характеристики на загубването, по логически път и предвид логическото тълкуване на състава на престъплението по чл. 358, ал. 1 от НК, може да бъде изведено като правило, че загубването е такъв вид дейност, която може да бъде извършена форма на вина – **непредпазливост** и в двете ѝ форми – самонадеяност или небрежност. За да е налице тази форма на вина, **законът изисква деецът да има представа, че в документите или материалите се съдържат сведения, представляващи държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, а фактът на загубването да се дължи на проявена от негова страна непредпазливост.**

Интерес представлява съдебната практика по текста на чл. 358 от НК, съгласно която, за да се породи отговорност за загубване на документи, издания или материали, съдържащи сведения, които съставляват държавна тайна, не е необходимо същите да са били в лично владение на подсъдимия по време на загубването им³². Достатъчно е подсъдимият да не е упражнил необходимите грижи, в резултат на което същото е станало причина за загубването на документите.

В чл. 358, ал. 2 от НК са предвидени два квалифицирани случая на състава по чл. 358, ал. 1:

– ако са настъпили особено тежки последици;

– могли са да настъпят особено тежки последици³³, без обаче разпоредбата да уточнява за кои правно защитени интереси се засягат с настъпването на тези последици.

Изхождайки от липсата на подобна конкретизация и практиката на Върховния съд, коментирана при дефинирането на посочения в чл. 357, ал. 2 от НК квалифициращ признак – особено тежки последици, по аналогия би следвало да приемем, че законодателят визира последици с

висока степен на обществена опасност, засягащи или влечащи след себе си възможност за изключително тежко увреждане не само на сигурността, но и интересите на държавата.

Заклучение.

В заключение на казаното до тук, с цел прецизиране на използваните понятия в отделните състави и оптимизиране на наказателноправната защита по отношение на престъпленията против държавната тайна, могат да бъдат направени следните предложения *de lege ferenda*:

1. От направения по-горе анализ за субекта на престъплението по чл. 358, ал. 1 от НК, считам от практическа гледна точка за неправилно използваното в текста на състава на престъплението на относителното местоимение „който“, означаващо всяко наказателноотговорно лице.

Общоизвестен факт е, че в почти всички от случаите на загуба на материални носители на класифицирана информация – държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, престъпният деец е конкретно лице, на което документите или материалите са били поверени, без значение дали това е било в качеството му на длъжностно лице в кръга на службата им, или не. Освен това, абсолютно задължителна предпоставка, за да бъдат поверени документи, съдържащи държавна тайна на такова лице, съгласно изискванията на Закона за защита на класифицираната информация, това лице трябва да бъде включено в списъка на длъжностите и задачите по чл. 37 от ЗЗКИ, за които се изисква достъп до класифицирана информация и списъка на служителите, да притежава валидно, издадено от компетентен орган разрешение до съответното ниво на класифицирана информация и да е допуснато до работа с материали, съдържащи класифицирана информация на съответната организационна единица.

Предвид на това бих направил предложението в текста на състава на престъплението по чл. 358, ал. 1 от НК, използваното местоимение „който“, да бъде прецизирано и заменено с понятието „лице с достъп до класифицирана информация“.

По отношение на предмета на престъплението считам, че на настоящия етап от развитието на обществените отношения в областта на защитата

³¹ Георгиев, К. Престъпления против обществения ред (чл. 271-чл. 306 НК). С.: Наука и изкуство, 1958.

³² Вж. Решение № 448 от 10.10.1972 г. по н. д. № 425 от 1972 г. на ВС, I н.о.

³³ Особено тежки могат да бъдат настъпилите последици, в случаите когато в резултат от загубата на документите, на неовластени лица е станала известна информация, например относно местоположението на обект от стратегическо значение от критичната инфраструктура; разкрита е информация за конкретно използвани от службите за сигурност или службите за обществен ред на специфични способности и средства в тяхната дейност и др.

на класифицираната информация, използването на понятията – издания и материали звучи архаично по отношение на съществуващите съвременни способности за създаване, пренос и съхранение на информация. В тази връзка би могло използването в чл. 358, ал. 1 от НК понятия – документи, издания или материали да бъде заменен с обобщаващото понятие – „материален носител“.

Относно субективната страна на деянието, изразяващо се в загуба на материален носител, съдържащ класифицирана информация, което по своята същност може да бъде извършено по непредпазливост, в съответствие с принципа в чл. 11, ал. 4 от НК, че непредпазливите деяния са наказуеми само в предвидените от закона случаи, би било по-точно текстът на престъплението по чл. 358 да бъде допълнен с израза „по непредпазливост“.

Освен това, с оглед значимостта на правно защитения интерес – информацията, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, считам, че предложеното в текста на чл. 358, ал. 1 НК максимален срок на наказание от две години за твърде минимално, поради което предлагам същото да бъде променено на три години.

Предвид изложените аргументи предлагам текстът на чл. 358, ал. 1 НК в следната редакция:

Чл. 358. (1) Лице с право на достъп до класифицирана информация, което загуби по непредпазливост предаден му по надлежния ред материален носител, съдържащ информация, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, получена по международен договор, по който Република България е страна, се наказва с лишаване от свобода до три години или с пробация.

2. По отношение на текста на чл. 393 НК – умишлено разгласяване на информация от военен характер, представляваща държавна тайна или международна класифицирана информация.

Както вече беше споменато, предметът на престъплението се отнася до опазването на информацията с военен характер, представляваща държавна тайна или чуждестранна класифицирана информация, имаща пряко отношение към обезпечаването на интересите на Република България, свързани с нейната отбрана.

Държавната тайна от военен характер е включена на категориите информация в Раздел I на Списъка на категориите информация, подлежащи на класификация като държавна тайна,

приложение № 1 към чл. 25 от ЗЗКИ, предмет на престъплението по чл. 357, ал. 1 НК. Доколкото предмет на престъплението може да бъде и чуждестранна класифицирана информация от военен характер, получена по международен договор, по който Република България е страна, считам за неправилно и необосновано, единствено на основание общото посочване на вида информация – от военен характер и особеностите на категориите наказателноотговорни лица по чл. 371 НК, систематическото място на състава по чл. 393 да бъде в Раздел V, Глава XIII от НК.

От характеристиките на изпълнителното деяние по чл. 357 и чл. 393, разгласяване на информация, представляваща държавна тайна по списъка по Приложение № 1 към чл. 25 ЗЗКИ /в това число и информация от военен характер/ или чуждестранна класифицирана информация, предлагам намиращият се в Глава XIII, Раздел V „Други военни престъпления“ текст на престъплението – разгласяване на държавна тайна по чл. 393, да бъде включен към съставите на престъпления по Глава XII, Раздел I „Престъпления против информацията, представляваща държавна тайна, и против чуждестранната класифицирана информация.“

БИБЛИОГРАФИЯ:

Георгиев, К. Самоуправство, хулиганство, съжителство, многобрачие, неопазване на държавна тайна и др. С.: Наука и изкуство, 1958. // **Georgiev, K.** Samopravstvo, huliganstvo, sazhitelstvo, mnogobrachie, neopazvane na darzhavna tayna i dr. S.: Nauka i izkustvo, 1958.

Гиргинов, А. Наказателно право на Република България, Особена част. Курс лекции, С.: Софи-Р, 2002. // **Girginov, A.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgaria, Osobena chast. Kurs lektsii, S.: Sofi-R, 2002.

Диков, А. Предателски престъпления. С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1982 // **Dikov, A.** Predatelski prestapleniya. S.: VSSH „Georgi Dimitrov“ – MVR, 1982.

Ненов, И. Наказателно право на Република България. Обща част. Книга втора. С.: Софи-Р, 1992. // **Nenov, I.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgaria, Obshta chast. Kniga vtora, S.: Sofi-R, 1992.

Петров, В. Престъпления против отбранителната способност на Народната република. С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1976. // **Petrov, V.** Prestapleniya protiv otbranelnata sposobnost na Narodnata republika. S.: VSSH „Georgi Dimitrov“ – MVR, 1976.

Наказателно право на НРБ, Т. II (особена част). С.: ВСШ „Георги Димитров“ – МВР, 1987. // **Nakazatelno pravo na NRB, T. II, (osobena chast).** S.: VSSH „Georgi Dimitrov“ – MVR, 1987.